

SZÖLLŐSI GÁBOR

MIÉRT NEM KÖNNYŰ ELŐSZÓT ÍRNI BUDAI ISTVÁN GYŰJTEMÉNYES KÖTETE ELÉ?

(Budai István: Szolgáltatás a szolgáltatásban
„...felkészíteni a méltóságot biztosító ellátásokra...”
e-kiadvány*, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2017, 337 o.)

Évtizedek óta ismerem Budai Istvánt, ezalatt gyakran kapcsolódott egymáshoz szakmai és közéleti tevékenységünk, módom volt elolvasni István új és újabb írásait. Ezek után akár könnyű is lehetne előszót írnom a jól ismert munkatárs jól ismert műveiről. De nem. Nem és nem. Figyelmesen elolvasva, újraolvasva a szerző munkásságát tükröző írásokat, meglehetősen nehéznek bizonyult bevezető gondolatokat fogalmazni. Mi ennek az oka, túl a saját korlátaimon?

Noha a szerzővel a szociális képzések és a szociális szakma sok résztvevője dolgozott együtt, sőt jó páran foglalkoztak hasonló kérdésekkel, mint ő, munkássága mégsem téveszthető össze senki más hazai kortársáéval. A kötetben szereplő válogatás elég pontos térképet

ad arról, hogy Budai István az elmúlt évtizedek során mivel foglalkozott, ám ez a térkép rengeteg, labirintus-szerűen tekeredő és összebogozódó ösvényt tartalmaz. Ez persze annak a szakterületnek a sajátossága, melyről az írások szólnak.

A kötet tartalma szerves egésznek alkot, amennyiben azt a kérdést tesszük fel, hogy Budai István mit tett és mit gondolt attól kezdve, hogy magához hívta

* <http://szoc.sze.hu/e-kiadvanyok-1>

a magyarországi szociális képzések újraalakulásának áramlata. Az írásokban bemutatott cselekvések és gondolatok halmaza jelentéssel bír azok számára, akik a rendszerváltástól kezdve – vagy legalább egy hosszabb időszakon át – ugyancsak résztvevői voltak a hazai szociális képzések létrehozásának, a szociális szakma (szakmák) fejlődésének, a szociális képzések és a szociális szakma közéletének, vagy pedig az ezekkel foglalkozó hazai tudományosság megerősödésének, vagy akik éppen most kezdenek a szociális szakmában, képzésben dolgozni. Úgy vélem, a kötet olvasóját komoly szellemi feladat elé állítja, hogy elolvassa, kontextusba helyezze, sőt kritikailag értékelje az egymást követő írásokat. Mint az előszó írója, sokat viaskodtam azzal, hogy az írások kontextusát többé-kevésbé ismerő személyként mit mondhatok a kötetről azok számára, akik szintén részei voltak a cirka három évtizednek, és mit azok számára, akik frissen a pályára érkezőként olvassák azt?

A szerző nem mutat be mindent tankönyvszerűen; cserébe viszont olyasmikről ír, amit vagy senki más, vagy csak kevés szerző fogalmaz meg a hazai olvasó számára. Azt tanácsolom tehát az olvasónak – az „öreg rutinosnak” és a „friss erőnek” egyaránt – törekedjen felfedezni azokat a rétegeket, melyek megjelennek a kötetben. A könyv ugyanis nem csak a tartalomjegyzékben szereplő tematikus fejezetekből és alfejezetekből tevődik össze, hanem olyan átfogó problémákból is, melyek több részben, újra és újra előkerülnek. Miután a szerző próbálta gondosan szelektálni és fejezetekbe rendezni az írásokat, azok kikerülhetetlen módon egyszerre foglalkoznak a szociális képzések és a szociális munka rendkívül komplex világával. Mondhatni, a kötet több rétegből áll, melyek külön-külön megközelítést igényelnek, cserébe viszont az olvasók széles köre számára kínál veretes értékeket. Ráadásul, még ezeknek a rétegeknek az azonosítása is többféle lehet, függően az olvasó érdeklődésétől.

Jómagam a következő réteget tudom fellelni, s egyben ajánlani:

- a magyarországi szociális képzések alakulása az 1980-as évek végétől kezdve („gründerzeit”, vagy „hőskor”), majd pedig napjainkig;
- iskolák és projektek története (különös tekintettel Esztergomra és Győrre);
- a szociális képzés elmélete, a nemzetközi szakirodalomnak a hazai helyzetre történő adaptálásával;
- a hazai szociális képzési rendszer kritikai elemzése;
- a szociális szakma és a szociális képzések viszonya;
- a szociálpedagógia és a szociális munka szerepe és viszonya; a szociálpedagógus tevékenységi területei.

Biztatom az olvasót, hogy azonosítsa ezeket a rétegeket, továbbá arra, hogy bátran keressen további szempontokat. Nem gondolom, hogy a kötet arra szolgálna, hogy valaki az elejétől a végéig folyamatosan elolvassa, mint afféle regényt, melynek hősei végigküzdik magukat a rájuk mért eseményeken. Viszont egy-egy réteg felfedezését célozva, a kiválasztott szálát követve nem csupán a szerző mon-

datait érte meg az olvasó, hanem olyasmikhez is hozzájut, amit más szerzőktől nem kaphatna meg.

Az olvasó tehát – minden bizonnyal – saját útját fogja követni a kötetben szereplő gondolatok megismerése során. Ehhez a magam részéről – némileg önkényesen – az alábbi kommentárokkal szeretnék hozzájárulni:

Alapozás

A fejezetben szereplő írások elsősorban azt segítenek megérteni, hogy kik és mi-ként hozták létre a hazai szociális képzések alapítóiként a rendszerváltás éveiben és azt követően a „modern” szociális képzéseket. Természetesen nem szabad elfeledkezni az olyan előzményekről, mint például a szociális szervezők képzése a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolán, vagy a változásokra egészen közvetlen hatást gyakorló szociológia-szociálpolitika szakon folyó képzés az ELTE-n. A fejezet nagyon sok dolgot itt nem mutathat be, ami annak idején része volt a képzések alakulásának; a politikai helyzetet, a személyiségeket, a folyamatokat stb. Ragadjuk tehát meg azokat az elemeket, melyek segítik az „östörténet” megértését:

- Abban a korszakban valóban kulcsszerepe volt a képzések létrehozásában egy-egy csapatnak, ideértve a csapattagok hazai és külföldi kapcsolatrendszerét is. Az olvasó nyomon követheti, hogy a szociális képzések alapításának áramlata által magukkal sodort iskolateremtő személyiségek miként építették fel egyrészt a saját tudásukat, másrészt a képzéseket. Meg lehet figyelni azt is, ahogyan részben a külvilág, részben saját maguk számára megszerzik/megformálják a törekvéseiket igazoló elméleteket, módszertanokat, illetve a képzések iránti szükségletet.
- A fejezet az olvasó elé vetíti azt a helyzetet, hogy Magyarországon egyszerre jöttek létre a szociálmunkás- és a szociálpedagógus képzések. Érdemes a könyvnek a két szak viszonyával kapcsolatos részeit úgy felfogni, mint amelyek elsősorban egy adott korszak eseményeit és az azokhoz kapcsolódó törekvéseket mutatják be. A két szak viszonyát a szerző amúgy már sok helyen kifejtette.
- Ebben a fejezetben és másutt is szemünk elé tárul, hogy egy szociális képzés indítása jóval többről szól, mint arról, hogy valakik készítenek egy táblázatot, felsorolva benne a tantárgyak nevét, kredit- és óraszámát, illetve meghirdetik a félévet. A felsőoktatás szociális képzéseit – minden tisztességes egyetemen – egy tanterv- és képzésfejlesztő folyamatban, illetve rendszerben alkotják meg és alkotják újra.

Tágabb dimenziókban

Ez a fejezet a következő időszakban született írások alapján reflektál a történetekre. Jómagam arra hívom fel a figyelmet, hogy éppen Budai István volt az, aki az elmúlt évtizedek során képes volt kritikai reflexióját adni a szociális képzések helyzetének. A szociális képzések helyzete – természetesen – folytonosan változott, és sokan sokféleképpen viszonyultak az örökös változáshoz. Volt, aki csalódott, mert idővel véget ért az alapítás kora és nem valósultak meg maradéktalanul a remények. Voltak, akik a felsőoktatásból a tudományos munka, a szakma gyakorlata, a politikai tevékenység, az érdekvédelem felé léptek tovább. És voltak sokan, akik nem éltek a rendszerkritika eszközével, hanem adótnak fogták fel a szociális képzéseket meghatározó kereteket. Mondhatni tehát, hogy ki-ki más, vagy esetleg szűkebb dimenzióban kereste a válaszokat. Mások mellett/között a szerző volt az, aki a keretek újraértelmezését javasolta, és ezt – a kötetben is olvasható több írásában – meg is tette. A „No, hol is tartunk?” és az „A továbblépés elé” alfejezetek elemzik a hazai szociális képzések egy korszakát, ennyiben bizonyos mértékig történeti forrásként használhatók. Sokkal fontosabb viszont az (mert mindig ugyanazokat a hibákat követjük el, vagy mert az elemzők mindig a falra hányják a borsót), hogy a leírt elemzések ma is felhasználhatók a szociális képzési rendszer újabb elemzésére.

Dilemmák

A fejezet sajátossága, hogy azt a kutatássorozatot mutatja be, amely alapján a szerző elkészítette doktori disszertációját és megvédte azt a Bournemouth-i Egyetemen Nagy-Britanniában. Noha a hazai egyetemeken jó negyedszázada vannak jelen a szociális képzések, így mind a képzők, mind pedig a diplomát szerzők kapcsolatba kerülnek a tudománnyal, mégis a szociális munka tudományos művelése szűkebb annál, mint amilyenek sokan látni szeretnék. Ráadásul a tudomány mára nemzetközivé vált, ami tetten érhető a szociális munka és annak különféle kapcsolódó részei – például a szociális képzés – esetében is. A rendszerváltás idején a hazai szociális képzések és a szociális szakma egyértelműen csak fogyasztói, adaptálói voltak a külföldi elméleteknek, módszertanoknak. Mára a helyzet persze sokat változott, jó pár szakember van, aki ismeri a terület szakirodalmát, sőt maga is kapcsolódik a nemzetközi tudományos közösséghez. A kötetben olvasható sorok azt jelzik, hogy Budai István éppen a szociális képzések kutatása terén volt képes kapcsolódni a nemzetközi tudományossághoz. Úgy tekinthetünk tehát erre a fejezetre, mint olyan szemelvények gyűjteményére, mely megvizsgálja a magyarországi szociálismunkás-képzés fejlődésének néhány dilemmáját, felhasználva a releváns nemzetközi irodalmat és kutatási módszereket.

Építőkövek és Dialógusok

A további fejezetek nem annyira történetiek, mind inkább mélyen tartalmiak. Természetesen voltak időszerű események, melyek hatottak az írások megszületésére, különösen a szociálismunkás-képzés globális alapelveinek megjelenése, illetve az európai és a hazai felsőoktatás bolognai rendszerű átalakítása. Elsősorban mégis azt tartom leginkább figyelemre méltónak, hogy ezek a fejezetek olyan kérdéseket tárgyalnak, melyek kellő átgondolása nélkül lehet ugyan szociális munkásokat képezni, de nem érdemes. A szakmai identitás, szaktudás, kompetenciák, módszerek, rendszerszemlélet, együttműködés, szakmaköziség, kölcsönhatások témaköreibe szervezett szöveg – nézetem szerint – nem jelent kevesebbet, mint egy olyan tankönyvet, amiből sajátos szakmájukat tanulniuk kellene a szociális képzések szervezőinek és tanárainak. És itt nem arra gondolok, hogy afféle sorvezetőként kellene követniük Budai István gondolatait, hanem arra, hogy ezekről a kérdésekről mindegyiküknek rendelkezniük kell valamiféle nézőponttal. Márpedig ehhez szükség van forrásokra, mégpedig – az idegen nyelven elérhető, külföldi helyzeteken alapuló forrásokon túl – olyanra, mely a hazai helyzetre adaptálja a releváns elméleteket.

Remélhetően ez a kötet további alaposabb tájékozódásra buzdít. Tanácsolom, hogy az olvasó – ha még nem ismerte – „olvassa bele magát” néhány fontos kontextusba, mint például:

- a szociális munka története, irányzatai és definíciója a világban;
- a szociális munka hazai története, különösen a rendszerváltás korától kezdve;
- a szociális képzések fő irányzatai a világban, továbbá a képzések nemzetközi standardjai;
- a szociális képzések hazai története; például a fő események, statisztikai adatok, problémák továbbá az egyes korszakokat meghatározó dokumentumok (tantervi irányelvek, képzési és kimeneti követelmények);
- a szociális szakma és a képzések kapcsolatának kérdései (a képzés és a gyakorlat kölcsönhatásaitól egészen a munkaköri képesítési feltételek szerepéig).

Természetesen ezek a kommentárok a saját olvasatomat jelentik egy rendkívül komplex szövegről. Javasolom, hogy az olvasó hozzám hasonlóan találja meg a számára fontos rétegeket ebben a sokrétegű műben.